

Hukuk Felsefesi Işığında Değişen Hukuk Algıları Üzerine Bir Değerlendirme

Şebnem ÖZKAN*

*"Ben yazılarımı bütün yaşamımla bile bu dünyada hiçbir şeyi etkileyemeyeceğimi bilerek umutsuzca, tek bir makale ile tüm dünyayı değiştirebilecekmiş gibi bir sorumlulukla yazıyorum"*¹

Günümüzde bilimler arası işbirliği, önemi farkında olunan bir bilimsel gereklilik konumu kazanmıştır. Sosyal bilimlerde değerlendirme zeminini oluşturan konunun 'mahiyetine' göre farklılık göstermekle birlikte farklı bilimlerin bakış açılarının ve verilerinin dikkate alınmasının önemi çoğu kez stratejik boyutlara ulaşmaktadır. Bununla birlikte bilgi evreni büyük bir hızla genişlemekte, anabilim dalları kendine özgü nitelikler taşıyan pek çok alt dalda derinlik kazanmaktadır. Bu itibarla, günümüz iç hukuku üzerinde bir değerlendirme yapmak konunun hukuki boyutlarının olduğu kadar sosyal, ekonomik, politik, sosyal psikolojik boyutlarının dikkate alınmasını ve bu çözümlemenin tarihi dinamikler göz ardı edilmeksizin yapılmasını

gerektirmektedir. Bu konuda "sosyal bilimlerde ne tür teorik bakışlar söz konusudur" sorusunun mutlaka akılda tutulması gerekmektedir. Tüm bu çalışmaların ise hukuk felsefesi ekseninde değerlendirilmesi önemlidir. Zira, belli bir zaman ve belli bir yerdeki pozitif hukukun hukukiliği sorunsalı ancak 'olması gereken'e mesafesiyle dolayısıyla, hukuk felsefesi alanında sorgulanabilir. Anılan nedenler araştırmacıları olayları çok yönlü değerlendirmelere yöneltmektedir. Diğer taraftan akademik etik, her durumda ancak özellikle uzmanlık alanları dışına çıkıldığı durumlarda konuya temkinlilikle yaklaşılmasını gerektirmektedir. Kısaca ifade edilmeye çalışılan problemlere ilişkin farkındalık ve yapılması gereken yönündeki çabalar, konuyla ilgili akademisyen ve hukukçuların yayınlarına ve sunumlarına yansımaktadır.² Bununla birlikte, ülkemizde hukuk üzerine günümüz koşullarında gelişmelere göre eşzamanlı (senkronik), aynı zamanda art zamanlı pek çok değerlendirme yapılmakta, ancak bu değerlendirmeleri sevindirici bulmak çoğunlukla mümkün görünmemektedir.

* Yrd. Doç. Dr. Şebnem Özkan, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

(1) Emre Kongar'ın internet sitesi okuyucuya iletilerden: www.kongar.org.

(2) Bu konuda pek çok örnek göstermek mümkündür: "Bu açıdan ilk akla gelenler arasında hukuka taalluk ettiği nispette sosyoloji ve tarihe ait bilgiler başta olmak üzere, konu ile ilgili olduğu kadarıyla, felsefeden başlayarak insan bilimlerinin daha farklı alanlarına uzanan ve sınırları kolay çizilemeyen geniş bir perspektifi gerekli kılmaktadır. Şahsen, bu kadar geniş bir alanı tüketebilmek gibi büyük bir iddianın içinde olmam söz konusu değildir. Zaten, çok fazla çalışılmış olsa bile, bir kişinin tek bir araştırmayla bu kadar geniş uzantıları olan bir problemin üstesinden gelme olanağı yoktur". (Özcan, 2008:5)

Şebnem Özkan

Bu bildiriye öncelikle yapılmaya çalışılacak olan dikkatleri bilimsel temelleri olmayan bu tür açıklamaların vahametine çekmektir. Bir süredir Cumhuriyet'in ilk dönemi ve Türk Hukuk Devrimi'ne ilişkin asılsız iddialar internet ortamında ciddi boyutlarda yer almaktadır.³ Bu asılsız iddialar resmi belgelerden bağlamın bütünlüğünden çıkarılmış ifadelerle sözüme ona 'desteklenmeye' çalışılmakta ve kamuyu ciddi biçimde yanıltma tehlikesi içermektedir. Bu bağlamda, gündelik söylemlerde bazı kavramların özgün anlamlarından uzaklaştırıldığına tanık olmaktadır. Örneğin demokrasinin her şeyin yapılmasına izin vermek gibi bir içerimi olamayacağı gibi, her şeyin ifade edilebilmesi gibi algılanmasının da rasyonel bir zemini bulunmamaktadır. 'Olumsuz özgürlük' olarak ifade edebileceğimiz süreç, hukukun korumasında değildir. İntihar edebilirsiniz. Ama bunu intihar etme hakkına dayandıramazsınız. Ötenazi gibi bir durumda ise konu neredeyse tamamen farklı bir konum kazanır, değerlendirilmede devreye giren farklı boyutların dikkate alınmasını gerektirir. Dolayısıyla bir dönemi ya da kişileri karalamanın da hukuki ya da etik dayanakları olduğu iddia edilemez: "Eğer sınırlanmamış bir rasyonel failer cemaati belli bir durumu tam özgürlük koşullarında araştırır ve ardından kalıcı bir konsensüse ulaşırsa, bu konsensüsü ifade eden yargı o durum hakkındaki 'nesnel doğru-

luk'tur. Dolayısıyla doğal fenomenler, 'doğa olguları' 'nesnel'dir; çünkü onlar hakkında bir 'nesnel doğruluk vardır; yani bir rasyonel failer grubunun, eğer fenomeni tam özgürlük koşullarında araştırıyorsa oluşturmuş olacağı konsensüsü ifade eden bir yargı vardır".⁴

Günümüzde toplumların değişme süreçleri küreselleşme kavramı çerçevesinde tartışılmaktadır. Küreselleşme çok boyutlu oluşuyla, sosyal teorideki bakış açılarıyla başlı başına bir sempozyum teması olabilecek bir konudur. Dolayısıyla bildirinin süre ve tema yönünden sınırlarını aşmaktadır. Bununla birlikte konuyla ilgisi, küreselleşme sürecinden kısaca da olsa söz edilmesini gerektirmektedir: Bilindiği üzere küreselleşmenin, ekonomik, siyasal, kültürel boyutları söz konusudur. Siyasal yönden, Dünya konjonktüründe yakın tarihte yaşanan gelişmelere koşut olarak⁵ Batı'nın, esas olarak A.B.D.'nin öncülüğünde bir 'ilerleme modelini' ifade etmektedir. Bunun önemli bir nedeni küreselleşmenin önemli bir diğer boyutu olan ekonomidir. Bu alanda trilyon dolarla ifade edilen bir uluslar arası sermaye söz konusudur.⁶ İlgili sermaye ucuz işgücü, ulaşım, yatırım yapılması düşünülen çevredeki risk faktörleri gibi değişkenlerle kararlar veren, toplumları etkileyen bir güç konumundadır. Tüketim kültürü, popüler kültür kavramlarıyla ifade edilen süreçler, ilgili ekonomik gücün yatırımlarıyla oluşan yüksek tüketim mallarına

(3) Örneğin "Türk Hukuk Devrimi Kimin Eseri?" başlıklı, www.mustafaarmagan.com.tr sitesinde yer alan ve pek çok başka siteden de ulaşılabilen yazıda Türk Hukuk Devrimi'nin bir devrim olmadığı, bu iddianın bir kandırmaçadan ibaret olduğu iddiası yer almaktadır. Lozan Belgelerine yanıtıcı ve kısmi atıflarda bulunarak Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslar arası alanda tanınması ve hür ulus iradesinin ortaya konduğu Lozan Sözleşmesi'nde hukuki yönde bağımlılığımızın ifadesi yönünde 'sözde kanıtlar' ortaya konmaktadır. İlgili yazıyı okuyan bir okuyucunun "Tarihimizin, bildiğimizden çok farklı olduğunu öğrenmek çok üzüntü verici oldu". şeklinde yorumu, durumun vahametini ortaya koymaktadır.

(4) (Geuss,2002: 109)

(5) Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Soğuk Savaş sonrasında dünyada bu süreç öncesinde iki kutuplu güçler dengesi zarar görmüştür. Daha geniş bilgi için Kongar'ın "Küreselleşme Bağlamında Türkiye" adlı konferans metnine bakılabilir.

(6) Bu miktar 2001 yılı itibarıyla 1 trilyon dolardır Kongar, a.g.e.: 9.

yönelik talep yaratmayla da ilişkilendirilmektedir. Küreselleşmenin güçlü ülkelerde dikte edilen ancak zorunlu olmayan bir süreç olduğu yönünde kimi görüşler bulunmaktadır. Ancak günümüzün bir sosyal gerçekliği olduğu konusundaki genel kanı ağır basmaktadır. Buradan hareketle küreselleşme genel olarak hukuku ve iç hukukları etkileyen bir dinamik olarak karşımızda görünmektedir. Bu çerçevede, tarihsel olarak ulus-devletlerin sonunun gelip gelmediği noktasında tartışmalar yapılmaktadır. Ancak bazı yazarlarca ulus-devletlerin, başka kurumsal yapılarla ikame edilemez görevlerinin olduğuna dikkat çekilmektedir. Her şeyin ötesinde ulus-devlet ikame edilemez ve korunması gerekli bir toplumsal kimlik görünümündedir. Bu bağlamda, "...ulus-devletin sona ermekte olduğu görüşü doğru değildir; bu sadece tek durumda, bazı devletlerin sömürgeye dönüştürülmesinde geçerli olmaktadır".⁷ Küreselleşmenin ulus devlet için muhtelif sonuçları söz konusudur. Bunlardan hukukla dolaysız ilgili olanı "*uluslar arası standartların temel kriter olup, ulusal ölçülerin üstüne*" geçmesidir.⁸ "*Uluslar arası antlaşma ve forumlar her türlü siyasi kararda giderek daha çok etkili olmaktadır*".⁹ Kabul edilen uluslar arası sözleşmenin iç hukuka üstünlüğü, genel bir hukuki ilkedir. Uluslar arası antlaşmaların iç hukuka üstünlüğü noktasında ulus-devlet kimliği yönünden bir sakınca görünmemektedir. Ulusal irade, antlaşmanın imzalanmasında somutlaşmaktadır. Nitekim, 20. 11. 1989 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Çocuk Hakları Sözleşmesi, günümüzün incelen etik değerleri çerçevesinde tüm ülke çocuklarının

sahip olması istenen ve hedeflenen asgari koşulları ortaya koymaktadır. 2005'te yürürlüğe giren Kyoto Protokolü dünya ölçeğindeki çevre sorununa ortak çözüm arayışının bir ifadesidir. Hatta böyle bir zeminde antlaşmayı imzalamayan ülkelerin ikna edilmesi yoluna gidilmesi de anlaşılır bir durumdur. Kuşkusuz hassas bir konu olan ısrar ve iknayı müdahale olmaktan çıkararak ve ona meşruiyet kazandıran öge, konunun insani gereklere dayandırılmasıyla ilgilidir.¹⁰ Bununla birlikte, Ermeni sorununa ilişkin farklı ülkelerin -konunun farklı ülkelerden ve Türk uzmanlardan oluşan ekipler bünyesinde araştırılmasının reddi, yasa tasarıları- tutumları, demokratik olma söylemleriyle ifade edilse de ciddi bir çifte standart oluşturmaktadır. Yine, milletvekilliği yemininden itibaren ülkemiz için ağır kayıplar verdiren ilgili terör örgütüyle organik bağları açık olmasına rağmen hiçbir siyasi rejim ve toplumsal yapıda onaylanamaz talepleri yurt içi ve dışında ifade eden Zana'nın Avrupa'dan gördüğü destek ve verilen ödüller, çok düşündürücüdür. En iyimser yaklaşımla, Batı'da kişinin ve benzer davranışlarda bulunanların girişimlerinin '*meşru müdafaa gibi algılandığı*' ve mutlaka düzeltilmesi gereken çok ciddi bir yanlış algılamaya işaret eder. Ancak bu tutumun küreselleşmenin her türlü farklılığın altını çizme yönündeki mikro milliyetçilik politikasına uygun bir tablo görünümünde olduğu ifade edilebilir. Farklılıkların altını çizmenin bu biçimiyle ise bütünlüşmeye aykırı eğilimlere yönelme, insani ortak paydalarda buluşmayı engelleme gibi çok vahim sakıncaları söz konusudur.

(7) (Özcan, 2008:74)

(8) (Işıktaç, 2002: 211)

(9) Işıktaç, a.g.e., 2002: 211.

(10) Aynı zamanda ikna edilme demokratik bir zeminde, rasyonel bir söylemde gerçekleşmelidir.

Bu noktada konu, hukuk felsefesi açısından önemli bir ikileme ilgilidir. Hukuk ilkelerinin yerleşmesi kolay olmamıştır. Bununla birlikte modern hukuk devleti anlayışında '*olması gereken*' yönünden tartışmalar sürmekte ve doğal olarak sürecekse de temel ilkeler yönünden belli bir netlik söz konusudur. Bu noktada, medeni hukuk alanında bir örnekten yola çıkmak uygun olacaktır: Bilindiği üzere, kişiler yaş, cinsiyet, uyrukluk gibi özellikleri önemli olmaksızın hak ehliyetine sahiptirler. Evlilik birliği taraflara eşit sorumluluk yükler ve üçüncü kişilerle ilgili eylem ve işlemlerinde olduğu gibi birbirlerine karşı da eşit yükümlülük getirir ve eşit hak tanır. Evlilik birliğinin kurulduğu tarih itibarıyla eşlerden birinin çok varlıklı ya da yoksul olması, eğitim yönünden aralarında ciddi ölçüde farklılık bulunması eşler arasında hukuki açıdan hiçbir ayrıcalık getirmeyecektir. Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde ise anılan eksenlerin ailenin karar verme süreçleri, işbölümü gibi yaşam pratiklerinde pek çok farklılık yaratmaya elverişli zeminler olabileceği gözlemlenebilecektir. Bununla birlikte, olası güç dengesizliğinin, hukukun korumasında hiçbir meşru zemini olamayacağı ifade edilebilir. Burada, hukukun kendine özgü çok sağlam bir mantığı ve felsefi temelleri olduğunun hatırlanması uygun olacaktır. Örneğin, genel pek çok durum için kıyas uygulanabilirken, ceza hukukunda bu ilkenin uygulanamamasının belli gerekçeleri bulunmaktadır. Bu tür durumlar, hukukun mantığının kendine özgü karakterinden kaynaklanmaktadır. Uluslar arası hukukun hukukiliği problemi, tartışmalı bir konudur. Bu konuda, öncelikli sorunlardan birinin yaptırım sorunu olduğu bilinmektedir. Ekonomik yönden

güçlü ülkeler, ciddi bir yaptırım kaygısı duymaksızın kural ihlallerinde bulunabilmektedirler. Diğer taraftan devletlerin uluslar arası hukuk açısından konumları, ekonomik güçlerinden tamamen bağımsız olarak eşit konumda olmalarını gerektirir. Ülkemizin dış hukuk politikasında bu zeminden hareket etmek önemli görünmektedir.

Uluslar arası hukuk alanında çok kısaca söz edilen tartışma alanları söz konusuysen ülkemizde bir süredir hukuk alanı yıpratıcı eleştirilere maruz kalmıştır. Sadisesine kadar ölçülebilir olan zaman, görelî bir kavramdır. Dünya tarihinde yaşamın başlamasından itibaren olan süre bir günle ifade edilirse insanın doğaya ağır zarar vermesi beş dakikalık bir zaman dilimini aşmayabilir. Diğer taraftan, toplumsal oluşumlar ancak dönemlerinin koşulları içinde değerlendirilebilir, bu şekilde anlam kazanır. Bu etkenleri göz önünde tutmak koşuluyla yakın tarihimizden çıkarılacak dersler vardır. Kuşkusuz Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki şartlar değişmiştir. Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye bütçesinin ilk andaki durumu rahatlıkla tahmin edilebilir. Bununla birlikte "*Atatürk ekonomi politikasını iki kavram üzerine oturtmuştur: Tam bağımsızlık ve ulusallık. Bu politikalar uygulamada kaldığı süre içinde, ulusal ve uluslar arası konjonktürdeki değişmelere göre şekillenmiş ve gelişmiştir, fakat bu iki ilkedeki hiçbir zaman ödün verilmemiştir*".¹¹ "1924-1938 arasındaki 11 bütçenin kesin hesabı denk bağlanmış, 3'ü fazla vermiş, sadece 1'i (içinde Aşar vergisinin kaldırıldığı 1925 yılı) açıkla kapanmıştır".¹² Bu noktada okuyucunun dikkatini ilgili süre zarfında dünya konjonktüründe 1930 Büyük Bunalımı'nın ya-

(11) (Aktan, 1988: 31)

(12) Atatürk ve Ekonomi. www.turkcebilgi.net (Erişim tarihi:12.12.2007)

şandığına ve ülkelerin ciddi ekonomik krizleri sırasında Kurtuluş Savaşını henüz geride bırakan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesinin açık vermediğine özellikle çekmek isterim. Mustafa Kemal Atatürk'e göre çok zor durumda bulunan halkın refahını arttırmak için yatırımları hızlandırmak gerekliydi. Ancak yatırımlara ayrılan pay, mutlaka devletin sağlıklı yollardan edindiği gelirlerle dengeli olarak yapılmalıydı... "yönetimindeki 15 yılda ortalama yıllık %4-6 oranında reel büyüme hızı elde edildiği halde enflasyon yoktur".¹³ "Atatürk devriminin kalkınma siyaseti bütünsel kalkınma modeli diye tanımlanabilir. Bu topyekün kalkınmadı(...) teknoloji-bilim-felsefe-kültür ve sanat bir bütündür".¹⁴ Lozan Antlaşması'na ilişkin görüşmeler, bu süreçte gecikmenin barışı olanaksız kılabilceği yönündeki endişelere, bazı muhaliflerin milletçe tamamen tekzip edilen yıpratıcı girişimlerine rağmen bağımsızlıktan taviz vermemek üzere sekiz ay gibi uzun bir süre devam etmiştir. Hukuki, siyasi bazı engeller nedeniyle görüşmeler kesintiye uğratılmış ve delegeler ülkeye dönmüştür. Üstelik bu zaman zarfında, İzmir İktisat Kongresi gibi önemli gelişmeler gerçekleştirilebilmiştir.

Ülkemizde bir süredir hukuk alanına yönelik yıpratıcı eleştiriler söz konusu olmaktadır. Hukuk derin açılımları olan bir alandır. Bu konuda eleştirinin

konuya ilişkin birikime dayanması esas olmalıdır. Bu nedenle konunun bu yönüyle ilgili görüşlerimi 'hukukla ilgili bir sosyolog' sıfatı ve doğrudan alandan gelmemiş olmanın bazı sınırlılıkları olabileceğinin farkındalığı ve sorumluluğuyla ifade etmek istiyorum: Temel normlar olarak anayasalar, ülkelerin, rejimlerini, dünya görüşlerini ortaya koyan metinlerdir. Temel ilkeleri zaafa uğratmamak kaydıyla zaman içinde geliştirilebilirler.¹⁵ Diğer taraftan normların farklı yorum şekilleri bulunmaktadır. Ancak konu temel norma ilişkin düzenlemeler olunca deyimisel, mantıksal yorumların yanı sıra tarihsel yorumların önemi öne çıkmaktadır. Bu noktada kurucu iktidar, kurulmuş iktidar ayrımı önem kazanmaktadır. Çünkü temel norm olan anayasanın siyasi rejim ve genel karakterini belirleme yetkisi kurucu iktidara aittir. Kurulmuş iktidarların, yetkilerini bu anayasadan almaları nedeniyle ilkeler yönünde radikal değişiklik yapma yetkileri yoktur. Anayasa Mahkemesinin konumu bu çerçevede değerlendirilmelidir. "Ülkemizde hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü konularında son sözü söyleyecek bir yargı organının varlığı yasama organının yanılmazlığı anlayışının reddedildiğini de göstermektedir".¹⁶ Ülkemizde bir süredir anayasa değişiklikleri konusunda, baroların ve yüksek yargı organlarının açıklamalarına yansıyan ciddi kaygılar konusudur.¹⁷ Bu

(13) a.g. e.

(14) "Atatürk'ün bütünsel kalkınma modelinde İstanbul Üniversitesi'nin kurulması, Sivas-Erzurum demiryolunun inşası kadar, konservatuar açılması, ya da yeni harflerin kabulü, Nazilli Bez ya da Eskişehir Şeker Fabrikası'nın yapılması kadar önem verilen olaylardır. Hatta, sanırım yapılacak bir araştırma, Atatürk'ün kültür olaylarına daha çok önem verdiğini gösterecektir" (Akşin, 1989: 17).

(15) Temel ilkeler, laiklik, demokrasi gibi çok farklı zeminlerde ifade edilen kavramlardan ibaret değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde çizilen çok sağlam ilkeli bir dünya görüşünün ifadesidir. Bu konuda, Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Nutuk' adlı yapıtı, Lozan Yazışmaları 'tarihsel yorum' için mutlaka başvurulması gereken temel belgelerdir. (Atatürk, 1927)

(16) (Güriz, 2003: 98)

(17) Yargıtay Başkanlar Kurulu'nun 28.09.2007 tarihli Kamuoyu Açıklaması'nda şu ifadelere yer verilmiştir: "Yürürlükteki Anayasanın değiştirilmesi gereğinde geniş bir toplumsal mutabakat var ise de, bunun, bütünüyle yeni bir anayasa yaparak mı, yoksa mevcut olanın yetersiz görülen ve aksayan normlarının

kaygılar titizlikle değerlendirilmeli, sıkıntılı tüm hukuki meseleler için ülkemiz hukukçularının genel tartışma zeminleri ve önerileri temel referans noktamız olmalıdır.

"Bizim dünya gözündeki en büyük güç ve kudretimiz, yeni şekil ve mahiyetimizdir. Hilâfet makamı esaret altında olabilir. Halife unvanını taşıyanlar, yabancılara sığınabilirler. Düşmanlar ve halifeler elele verip her şeyi yapabilecek bir işbirliğine girişebilirler. Fakat yeni Türkiye'nin rejimini politikasını ve kuvvetini hiçbir şekilde sarsamazlar"¹⁸ Atatürk'ün bu ve bu yöndeki ifadelerine karşı kuşkusuz şartların değiştiğini, küresel bağlantıları, ekonomik darboğazı bu yönde yapılması gerekenleri hatırlatanlar çıkmaktadır, çıkabilecektir. Ancak tüm bu faktörler, bizi 'öğrenilmiş çaresizlik' sürecine götürmemelidir. Batan bir gemide bile ilkeli davranmak, bir gelenek hukuku mümkün olduğuna göre, süreçlere seyirci kalmak yapmamız gereken son şey olsa gerektir.

KAYNAKÇA

• Akşin, S., C. Koçak ve diğerleri, (1989), Yakınçağ Türkiye Tarihi- Çağdaş Türkiye (1908-1980), (Haz. S. Akşin), İstanbul: Milliyet Kitaplığı,

• Aktan, O. H. (1988), "Atatürk'ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi-Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı,

• Atatürk, M. K. (2006), Nutuk - (1919-1927), (Haz. Z. Korkmaz), Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi,

• Geuss, R. (2002), Eleştirel Teori, İstanbul: Ayrıntı Yayınları • Güriz, A. (2003), Hukuk Başlangıcı, 9.b., Ankara: Siyasal Kitabevi,

• Işıktaç, Y. (2002), "Küreselleşme Hukuk İlişkisi", Dünya ve Türkiye'de Farklılaşma-Çatışma Bütünleşme-II, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları,

• Kongar, E. (2006), 21. Yüzyılda Türkiye-2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, 37. b., İstanbul: Remzi Kitabevi,

• (2001), "Küreselleşme Bağlamında Türkiye", (konferans metni), İzmir: Ege Ün.,

• Özcan, M. T. (2008), Modern Toplum ve Hukuk Devleti, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık,

• www.kongar.org.

• www.turkcebilgi.net

yenilenmesi yolu ile mi gerçekleştirileceği keyfiyeti yeterince tartışılmamıştır. ... Henüz bütünüyle netleştirilmemiş ve tartışmaya resmen sunulmamış olsa dahi, kamuoyuna yansıyan yönüyle Yürütme Erk'inin sahipleneceği ve takipçisi olacağı izlenimi uyandıran taslağın ciddi itirazlarımıza konu olan yönleri vardır. 4- Tarafsızlığı tartışma konusu olamayacak, bağımsızlığı ise bir türlü sağlanmak istemeyen Yargı Erki'ni Yasama ve Yürütmenin denetim ve hâkimiyetine daha ziyade çekme niyetini açığa çıkartan önerilerin asla uygun bulunamayacağı, Açıklanan ilkeler doğrultusunda ve bu sorumluluk duygusu ile gelişmelerin takipçisi olunacağı kamuoyuna saygı ile duyurulur."

(18) (Atatürk, 2006: 474)